

JEDAN POGLED NA **BIH EKONOMIJU** – **KUD PLOVI OVAJ (NAŠ) BROD**

Prof. dr. Izudin Kešetović

STANJE U REALNOM SEKTORU EKONOMIJE

Osnovni makroekonomski ciljevi koji se postavljaju pred ekonomsku politiku sadržani su u slijedećem: privredni rast, puna zaposlenost, stabilnost cijena, bilansna plaćanja, efikasnost privređivanja, ekološki standardi, privredne slobode i pravičnost.

- Privredni rast se posmatra u porastu proizvodnih kapaciteta što rezultira povećanju proizvodnih mogućnosti.
- Uslov privrednog rasta je u novim tehnologijama, investicijama, razvoju obrazovnog sistema.
- Puna zaposlenost znači da postoje poslovi za svaku osobu koja želi raditi.
- Stabilnost cijena predstavlja opšti nivo cijena na niskoj razini i stabilnoj inflaciji.
- Bilans plaćanja podrazumjeva razmatranje uticaja monetarnih kretanja na platne bilanse.
- Efikasnost privređivanja podrazumjeva maksimiziranje proizvodnje svakog resursa kada se svaki resurs koristi na najproduktivniji način u proizvodnji roba i usluga.
- Ekološki standardi su u korelaciji sa zaštitom resur-

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 očekivanja	2012 prognoza
Nominalni GDP (u milionima KM) ¹⁾	11.789	12.641	13.964	14.689	15.964	17.157	19.272	21.778	24.717	24.051	24.584	24.707	24.905
Nominalni GDP (u milionima EUR)	6.028	6.463	7.140	7.510	8.162	8.772	9.854	11.135	12.638	12.297	12.570	12.632	12.734
Nominalni GDP (u milionima USD)	5.564	5.784	6.724	8.474	10.133	10.909	12.359	15.235	18.491	17.088	17.465	17.523	17.176

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 očekivanja	2012 prognoza
GDP po stanovniku BH (u KM) ¹⁾	3.118	3.328	3.648	3.803	4.154	4.463	5.015	5.668	6.433	6.258	6.397	6.436	6.481
GDP po stanovniku BH (u EUR)	1.594	1.702	1.865	1.945	2.124	2.282	2.564	2.898	3.289	3.200	3.271	3.291	3.313
GDP po stanovniku BH (u USD)	1.254	1.320	1.466	1.818	2.150	2.838	3.216	3.965	4.813	4.446	4.545	4.564	4.469

sa i njihove korisnosti za buduće generacije.

- Privredne slobode i pravičnost podrazumjeva slobodu poslovne inicijative i legitimnost raspodjele bogatstva.

RAST DRUŠTVENOG PROIZVODA

Opća stagnacija se može sagledati kroz pokazatelje DBP-a: ukupno po godinama u periodu od 2000. do 21010. godine i procjene koje su date za 2011. i 2012. godinu.

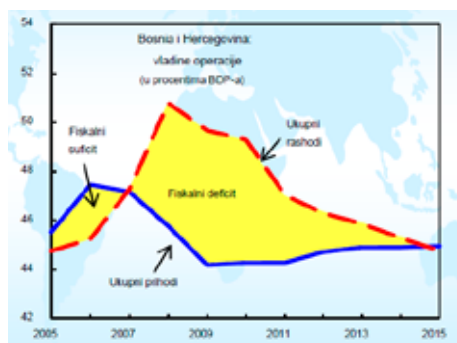
Očekivani DBP u 2012. godini se pomjera ispod 1% indeksnih poena i zadržava već duže na razini 2008. godine. DBP po stanovniku također se ne pomjera sa dostignutog nivoa od oko 6, 4 hiljada KM ili oko 3 hiljade Eura po stanovniku.¹

Problem je što se ciklus stagnacije produžava sa izgledom da trend zadrži i do kraja 2014. godina koja će biti kritična.

Ova procjena se poklapa sa slijedećim izvorom koji je ilustrativan.

Izvor: Makroekonomska kretanja u BiH i Stand by aranžman, Ured rezidentnog predstavnika Međunarodnog

¹ Nivi DBP po stanovniku u BiH je četiri puta niži u odnosu na Hrvatsku ili u razini oko 30% prosječnog DBP po stanovniku zemalja Evropske unije.

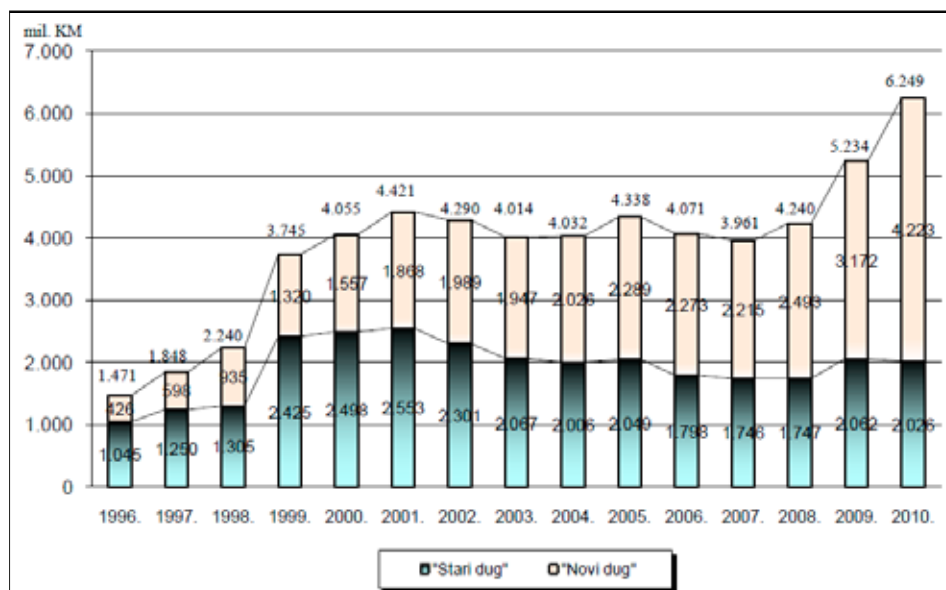

monetarnog fonda, 2010.g. Sarajevo

Kritična tačka je u 2013. i 2014. , odnosno u 2015 godini. Pad ukupnog prihoda i smanjenje deficita morao bi se dovesti u tačku ravnoteže . U protivnom BiH prijete da uđe u zonu makroekonomske nestabilnosti iz čega je moguće izaći samo novim kreditnim zaduženjima. Najpovoljnija varijanta bi bila da MMF uslovi systemske reforme uvjetovane novim povoljnijim kreditima .

JAVNI DUG

Nepovoljna trgovinska bilansa i razina pokrivenosti uvozom sa izvozom 45% i i visoka stopa nezaposlenosti od 43,4 % na kraju 2011. godine ukazuje na nepovoljne tendencije koje se posebno moraju odraziti na segment rasta javnog duga.

■ IZVOR: INFORMACIJA O STANJU JAVNE ZADUŽENOSTI BIH – 31.12.2010., MINISTARSTVO FINANSIJA I TREZORA, SARAJEVO, 2010.

KRETANJE VANJSKOG DUGA KROZ PERIOD 1996. – 2010. GODINE

Ako znamo da nam se pored niske stope javlja problem javnog duga i rigidne strukture javne potrošnje, tada postaje upitno ispunjavanje uvjeta održivosti za što je potrebno obezbijediti

$$b = -d(g+n)$$

gdje je b održiva razina budžetskog deficita (razina deficita koja omogućava zadržavanje omjera javnog duga i BDP-a nepromijenjenim), d udio duga u BDP-u, g stopa rasta realnog BDP-a, a n stopa inflacije.

Za stabiliziranje udjela javnog duga na razini od 50 posto, te uz stopu rasta od 4 posto i stopu inflacije od 3 posto, deficit potreban za stabiliziranje duga iznosio bi:

$$b = -0,50(0,03+0,04) = 0,035 \text{ tj. } 3,5\% \text{ BDP-a}$$

Ako je razina DBP od oko 25 milijardi KM onda je to oko 875 miliona KM na

godišnjem nivou, koji su nam nedostatni da bi održali istu razinu javne potrošnje.

Ono što čini problem bh ekonomije je što se narušava zlatno pravilo finansiranja deficita, a ogleda se u:

- Država se treba zaduživati radi finansiranja kapitalnih izdataka;
- Finansiranje tekućih izdataka nepoželjno.

Nažalost, sva pravila u BiH su narušena te nam predstoji teško ekonomsko i političko stanje.

STANJE U FINANSIJSKOM SEKTORU

Sa aspekta ispunjenja ciljeva definisanih Zakonom o Centralnoj banci BiH valutni odbor se može ocijeniti uspješnim imajući u vidu činjenicu da je uspostavio stabilnost kursa i uveo dugogodišnju stabilnost cijena. S obzirom da je zemlja izašla iz rata, valutni odbor je bio pravi odgovor kako bi se vratilo makroe-

konomsko povjerenje, zaštitila privatna svojina, onemogućila politička neozbiljnost u smjeru kretanja inflacije, pokušale privući strane investicije i sl. Zakonom o Centralnoj banci BiH utvrđeno je da “monetarna pasiva nikad ne bude veća od njenih neto deviznih rezervi”. Poštivanje tog pravila dato je na pozicijama strane aktive koja je veća od monetarne pasive koju čini gotov novac u opticaju i domaći novac banaka i drugih rezistenata. Pokriivenost stranom aktivom je iznad 100%. Sigurnost domaćoj valuti: KM je u obimu i strukturi deviznih rezervi Centralne banke BiH.

Na taj način uspostavljen je automatizam prilagođavanja novčane mase promjenama unutar deviznih rezervi. Time odbrana tečaja postaje bazično monetarno sidro, kreiranje monetarne mase može nastupiti suficitom u platnom bilansu, dotokom inostranih doznaka ili zaduživanjem.

Bankarski sektor se uspio restrukturirati. S obzirom na smanjene valutne i inflacione rizike, ambijent Valutnog odbora je pogodovao razvoju ovakve situacije.

Potencijalna opasnost za održivost Valutnog odbora u narednom periodu, leži u visokom i stalnom deficitu tekućeg računa, nedovoljnoj konkurentnosti domaćih preduzeća na međunarodnom tržištu i enormno visokoj javnoj potrošnji (veliki broj zaposlenih u javnom sektoru—oko 35% od ukupnog broja zaposlenih, čije plate rastu monogo brže od rasta produktivnosti radne snage). U tom smislu bi ključni cilj bio reducirati deficit tekućeg računa, javne potrošnje i fiskalnih opterećenja koja su glavna

smetnja jačanju konkurentne sposobnosti BiH privrede, uz istovremeno stimulanje samoodrživog rasta. Ovo zahtijeva jačanje vanjske konkurentnosti, što dovodi do povećanja izvoza, ekonomske aktivnosti, novih radnih mjesta i domaće štednje. Vanjska konkurentnost zavisi od razvoja i fleksibilnosti tržišta rada, pa bi u tom smislu trebalo uskladiti rast produktivnosti radne snage sa rastom bruto plata u privredi kao cjelini, ali i njenim glavnim sektorima.

REFORME I PRAVCI PROMJENA

Međutim, Valutni odbor ima izražene nedostatke u smislu nemogućnosti fleksibilnije monetarne politike kako bi se uticalo na određene pozitivne pomake; zatim, pokazuje izraženu zavisnost od monetarne politike Centralne banke, za čiju valutu je vezan (odnosno pokazuje sve nedostatke fiksnog deviznog kursa), Taj problem je kod nas posebno izražen u uslovima nepovoljnog trgovinskog i platnog bilansa i visoke stope nezaposlenosti..

U konkretnom slučaju, za BiH je prihvatljiv sistem Valutnog odbora i to kroz jedan fleksibilniji mehanizam upotrebe obaveznih rezervi CB BiH kroz emisiju vrijednosnih papira u funkciji primjene instrumentarija selektivne kreditne politike, kao kvalitativne monetarne politike.

Slijed promjena koji bi morao teći je uspostavljanje jedinstvenog regulacionog mehanizma finansijskog tržišta putem Centralne banke koji bi povećao institucionalni kapacitet monetarne vlasti i ojačao bankarski i nebankarski sektor.

Drugi pravac promjena je uspostavljanje sistema kontrole javne potrošnje kroz jačanje Ministarstva finansija i trezora i to u dijelu primjene Zakona o javnom dugu i budžetskoj i poreskoj politici, transformacijom Uprave za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine u Poresku i carinsku upravu Bosne i Hercegovine kao upravnu organizaciju Ministarstva finansija i trezora BiH.

Reforme u socijalnom sektoru, kroz uspostavljanje sistema zdravstvenog i penzionog osiguranja po modelu iskustava zemalja u tranziciji:

- Uspostavljanje penzionih fondova na principu generacijske solidarnosti i osnivanje penzionih fondova na principu kapitalizacije i transformacije sistema osiguranja kroz oblike životnog osiguranja;
- Transformacija postojećeg sistema investicionih fondova sa jačanjem otvorenih investicionih fondova
- Promjene u sistemu korporativnog upravljanja i posticaji za jačanje sistema organizacije na principima dioničarskih društava i emisije dionica kao mogućnosti mobilizacije novčnih sredstava;
- Emisija obveznica u javnom i privatnom sektoru kao mogućnost obezbeđenja obrtnog i investicionog kapitala;
- Proces privatizacije javnih preduzeća kao oblik obezbeđenja kapitala za realizacije kapitalnih projekata i investiranja u javni i privatni sektor;
- Smanjenje javne potrošnje u dijelu ličnih izdataka za plate administracije u državnoj upravi i javnom sektoru privrede;
- Proširenje nulte stope i uvođenje niže stope u cilju obaranja regresivnosti postojećeg sistema indirektnog oporezivanja;
- Smanjenje svih oblika vanfiskalnog opterećenja sektora privrede;
- Poreski podsticaji u sistemu direktnog oporezivanja kroz oslobađanje oprezivanja svih oblika dohotka na bazi kapitalizacije uz poreske kredite na investicije koje donose novo zapošljavanje.
- Harmonizacijom sistema doprinosa na nivou BiH na principu prema dole, tj. smanjenje stopa doprinosa uz prenos tereta na sve korisnike usluga u zdravstvenom i penzionom osiguranju na principu ličnog doprinosa u skladu sa korištenjem prava : sistem ličnog računa .

